

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Het verband tussen afgunst en narcistische woede komt aan bod in het derde deel, waarbij beide gezien worden als verschillende kanten van dezelfde medaille. En in het vierde deel wil Berke tonen hoe schuld en genade interageren en elkaar positief kunnen beïnvloeden. Tegenover het destructieve driespan afgunst, hebzucht en jaloezie plaatst hij respectievelijk dankbaarheid, vrijgevigheid en mededogen als tegenhangers maar tegelijk als even essentiële aspecten van de menselijke ervaring. Problemen ontstaan pas wanneer de balans tussen liefde en haat naar deze laatste overhelt. Eerder dan te willen proberen de negatieve kant in ons bestaan uit te schakelen of te negeren, lijkt Berke te pleiten voor een versterken van levensbevorderende gevoelens. De balans tussen beide kan pas worden hersteld indien ook de centrale rol van afgunst, hebzucht en jaloezie in het menselijk bestaan wordt erkend en aanvaard. Berke schreef een doorwrocht boek, rijk aan inzichten, dat ik graag ter lezing wil aanbevelen. Het is een werk dat niet meteen therapeutische handvatten aanreikt, maar veel eerder een boeiende kijk levert op de diepdonkere kant van de *condition humaine*. En dat is tenslotte toch een domein waar iedere psychotherapeut zich in zijn werkzaamheden vroeg of laat mee geconfronteerd ziet.

Waak-droomdenken

Bespreking van

Antonino Ferro (2012). *Rêveries*. Parijs: Les Editions d'Ithaque. ISBN 978 2 916120 34 8, 103 pp., € 16,00

MARC HEBBRECHT

Op een manier die vergelijkbaar is met wat Bion (1992) doet in *Cogitations*, een verzameling van vluchtige gedachten, denkoefeningen, losse notities van het moment,

publiceert Antonino Ferro in *Rêveries* dagdromen en intieme gedachten die hij in de loop van de jaren heeft bijeengesprokkeld en neergeschreven. Het model van Ferro is inmiddels genoeg bekend (Hebbrecht 2011). In zijn hele oeuvre benadrukt Ferro het belang van het contact met het eigen 'waak-droomdenken', op basis waarvan verhalen onder woorden te brengen zijn die een psychische expansie mogelijk maken. Een centraal kenmerk van zijn benadering is het in zich opnemen van ervaringen en deze verwerken tot een droom. Volgens Ferro is de analyticus iemand die de 'imagino-poëtische capaciteit', of het vermogen beelden te scheppen, bij de patiënt activeert en op die wijze een verruiming van betekenis tot stand brengt. Interpretatie is volgens hem niet de hoeksteen van de psychoanalytische techniek; de analytische relatie is veel meer gericht op het gezamenlijk creëren en transformeren van verhalen en het construeren van nieuwe verhalen, waardoor de pathogene invloed van vroegere schokkende gebeurtenissen verzacht wordt.

Tot zover een uiterst beknopte samenvatting van Ferro's werkwijze, die als vertrekpunt kan dienen bij de ontdekking van dit bevreedende boekje, dat op een poëtisch-literair werkstuk lijkt. Oorspronkelijk werd het in 2008 door een Italiaanse uitgeverij in Turijn uitgegeven en het is nu in het Frans vertaald door de Parijse analyticus Sébastien Smirou.

Dankzij dit boekje wordt duidelijk dat een analyticus zich van andere psychotherapeuten onderscheidt doordat hij zich permiteert het ondenkbare alsnog te denken en deze houding voortdurend oefent. Ferro vergelijkt dit met balletdanseressen of turnsters die dagelijks hun oefeningen aan de rekstok doen om elastisch te blijven. Moe ten analytici niet vooral op hun hoede zijn voor sclerosering en verstijving waarbij ze opgesloten raken in povere, conventionele theorieën die het vrije denken in de weg staan en de toegang tot een diepere waarheid blokkeren? Ligt de uitdaging niet vooral in het geraakt worden door het meest

intieme, verbodene, gruwelijke en bescha-
mende dat de analysant bezighoudt, en dit
zelf ook kunnen (dag)dromen? Ook de
moeilijkst denkbare emoties moeten vrij
circuleren en in dromen getransformeerd
worden. Ferro beschouwt een psychoanaly-
ticus minder als een vertaler die onbewuste
betekenissen ontcijfert, meer als een soort
fantast die beelden aanbrengt en bijdraagt
tot de creatie van verhalen.

Grappig is de beschrijving van de ontelbare
angsten die iemand creëert wanneer hij iets
wil ondernemen. Bijvoorbeeld (p. 31, *Un
voyage*): Prof. Conferi's vliegtuig stort neer,
bovendien wordt hij bij een terreuraanslag
geraakt door een zwerfprojectiel, voor de
rest van zijn leven is hij rolstoelgebonden,
in zijn afhankelijke positie moet hij beroep
doen op een taxichauffeur die hem de keel
doorsnijdt en hem berooft, de verzekerings-
maatschappij wil niet helpen en terroriseert
hem met administratieve formaliteiten,
uiteindelijk belandt zijn gezin in de
armoede, kortom een verhaal van onophou-
delijke kommer en kwel: een opeenvolging
en opstapeling van calamiteiten! Dit is
slechts een voorproefje van wat er zich
afspeelt in de geest van een angstneuroti-
cus. Wie dit allemaal durft te denken, zal
binnenpretjes ervaren en zich minder
bekneld voelen.

Sommige rêverieën zijn diepzinnig: leven
we niet allemaal in een soort luchtbel van
overtuigingen waarbij we veilig aan de rand
blijven van het onbekende? De dwang om
alles vast te leggen in regeltjes, afspraken,
protocollen ... alles in kaart te brengen ...
waarbij het subject de ontmoeting met het
onverwachte en ongekende koste wat kost
vermijdt. Fantaseer bijvoorbeeld dat je niet
anders doet dan je kamer witverven om te
voldoen aan hygiënische normen, en dat je
daardoor de ruimte waarin je leeft voortdu-
rend verkleint (p. 49: *Le privilège*)! Leuk is
het <gebed van het personage> (p. 57: *Prière
du personnage*): Oh, lezer ... u die zich bui-
ten de tekst bevindt ... hou me zo lang als
mogelijk in leven ... paragraaf na paragraaf
... hoofdstuk na hoofdstuk ... boek na boek

... en stel mijn einde uit zoals u dit doet voor
al mijn dierbaren ...

Een ander bedenksel: stel je eens voor dat je
ontwaakt op een moment dat droombeel-
den nog niet vervluchtigd zijn en dat je wil
inslapen om ze te doen verdwijnen? Alsof
we leven in een universum van gedachten
die op zoek zijn naar een levendige psyche
die bereid is om ze te ontvangen en te den-
ken ... Ferro doet ons mijmeren over de
mysteres van het leven en de dood, zoals
geboorte, de aftakeling van ons lichaam, de
universeel-menselijke neiging om in het
heel grote en het heel kleine patronen te
zien die alles zeggen over de bekrompen-
heid van onze eigen preconcepties en pro-
jecties (p. 59: *Matriochka*). In een ander
stukje beschrijft hij de ironie van de weten-
schap (p. 63: *Science*): ... document gevon-
den in het aquarium van een kolonie rode
vissen: het heelal is eindig, niet in expansie,
men kan de randen aanraken zonder ze te
zien, het heelal heeft de vorm van een paral-
lelepipedum dat aan vijf zijden gesloten is
en waarvan de zesde zich opent naar het
niets. Het vormt een waarschuwing dat
opvattingen en inzichten onvermijdelijk
simplistisch blijven omdat ze ontstaan in
een enge context en het resultaat zijn van
beperkte verbeeldingsvermogens.

Sommige rêverieën van Ferro zijn geniaal
en wekken diep inzicht en begrip, andere
zijn banaal en kunnen me niet raken. Het
boekje is een oefening in waak-droomden-
ken: het zich laten bewonen door het
ondenkbare maakt onvoorspelbare inzich-
ten mogelijk! Eén benadering van wat Bion
omschrijft als transformaties in O? Ferro's
manier van schrijven gaat steeds meer in de
richting van auteurs als Borgès en Calvino.
Zoals deze grote schrijvers wil Ferro ons in
contact brengen met het ondenkbare ... een
bevreemdende ervaring!

Literatuur

HEBBRECHT, M. (2011). Droomverhalen in het
tweepersonenveld — Een kennismaking met
het werk van Antonino Ferro. *Tijdschrift voor
Psychoanalyse*, 17, 17-29.